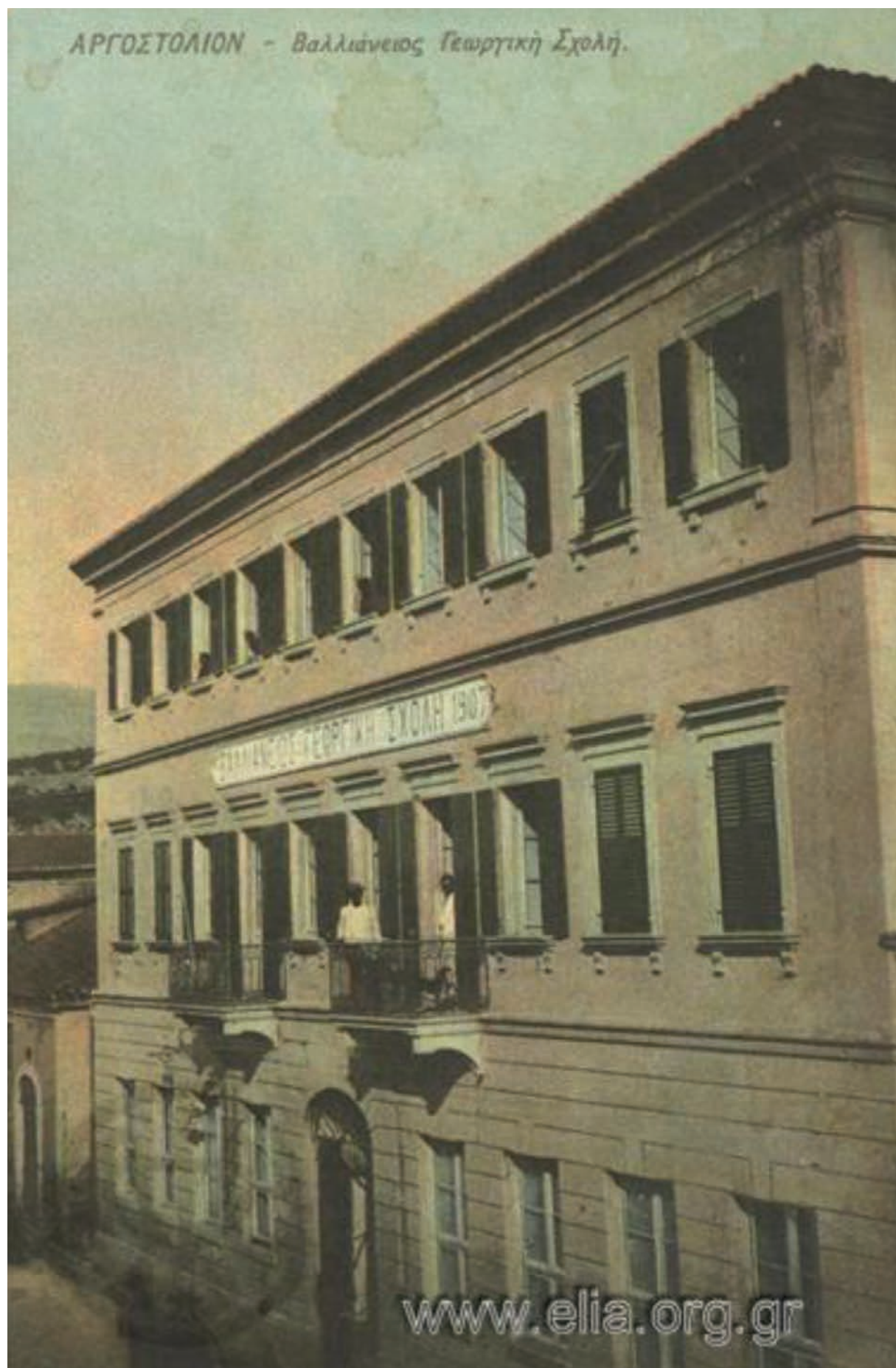

Εικόνα 1.

Το κτίριο της Βαδθιανείου Γεωργικής Σχολής. Καταστράφηκε με τους σεισμούς του 1953.

Κεφαλονίτες ευεργέτες και Εκπαίδευση

Αδίκη Κ. Γαλιατσάτου

*Κλῖνον πτωχῷ τὸ οὖς καὶ
ἀποκρίθῃτι αὐτῷ ἐν πραΰτητι.
(Σοφία Σειράχ Δ', 8)*

Στην μνήμη του Γεράσιμου Σταματάτου¹

Στα τέλη του 19^{ου} αι. η πολιτική ζωή της Ελλάδας σφραγίζεται από την ισχυρή προσωπικότητα και τη δυναμική του Χαρίλαου Τρικούπη. Πυρήνας του έργου του είναι η αστικοποίηση της χώρας, το πέραςμά της από την αγροτική στην αστική οικονομία. Για την επίτευξη του στόχου αυτού συστηματική είναι η προσπάθειά του να συγκεντρωθεί ο πλούτος των Ελλήνων του εξωτερικού στο εθνικό κέντρο με τη μορφή επενδύσεων. Την πολιτική αυτή συνέχισε κατά τη δεύτερη και την τρίτη δεκαετία του 20^{ου} αι. ο Ελευθέριος Βενιζέλος με σκοπό τη διαμόρφωση της χώρας και την ανάδειξή της ως ισχυρής περιφερειακής δύναμης στον ευρωπαϊκό χώρο. Στο πλαίσιο αυτό παρουσιάζεται έντονο το φαινόμενο των δωρεών κεφαλαίων που αποκτήθηκαν στο εξωτερικό, καθώς ιδιώτες, έχοντας

αποκτήσει υπεράριθμο πλούτο, τον επενδύουν σε έργα ευποιίας - συνήθως στην ιδιαίτερη πατρίδα - με αποτέλεσμα ο κοσμοπολιτισμός να συναντά την επαρχιακή κοινωνία.²

Ωστόσο, οι προσπάθειες των πολιτικών παραγόντων δεν θα είχαν καρποφορήσει, αν κατά το 19^ο αι. δεν εξακολουθούσε να διατρέχει τον ευρωπαϊκό χώρο με τις αξίες και τις ιδέες του ο Διαφωτισμός, γέννημα του 18^{ου} αι., που με πυρήνα του την πίστη στην ανθρώπινη λογική προέβαλλε την Παιδεία και την Ελευθερία ως αναφαίρετα δικαιώματα του ανθρώπου. Λόγω της γειννίας τους με τη Δύση αλλά και της Βενετικής κυριαρχίας οι αρχές του Διαφωτισμού μεταλαμπαδεύτηκαν γρήγορα - ήδη από τον 18^ο αι. - στα Επτάνησα, χάρη στους νέους

-
1. Ο Γεράσιμος Σταματάτος (1921-2021) υπήρξε για πολλά χρόνια η ψυχή της Κοργιαλενείου Βιβλιοθήκης και για όλους όσοι εργάστηκαν και εργάζονται εκεί στάθηκε σαν πατέρας. Υπήρξε επί δεκαετίες γραμματέας της Ι. Μητροπόλεως Κεφαλληνίας. Διετέλεσε γραμματέας του Κοργιαλενείου Διοικητικού Συμβουλίου αλλά και άλλων ιδρυμάτων όπως του Βαλλιανείου Κληροδοτήματος. Μετά τους σεισμούς του 1953 προσέφερε αμέριστη την βοήθειά του στη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού. Η έξοχη χρήση και η εκφορά της γλώσσας, η εκφραστική ζωηρή φωνή του, η ενθάρρυνση σε κάθε μελέτη θα παραμείνουν ανεξίτηλες στην μνήμη μου.
 2. Αντωνόπουλος, Ιω., Καλούρη, Ου., *Το Βαδελάνειο κληροδοτήμα στις Κεραμειές της Κεφαλονιάς: η συνάντηση κοσμοπολιτισμού και τοπικής κοινωνίας*, <http://eriande.elemedu.upatras>, ανάκτηση 5/9/2020, ώρα 17:00.

που πήγαιναν για σπουδές στην Ιταλία και στη Γαλλία.³ Τα Ιόνια Νησιά διαδραμάτισαν ουσιαστικό ρόλο στη δεξίωση του Διαφωτισμού στον ελληνικό χώρο και όχι μόνο η διδασκαλία των Επτανήσιων λογίων και το πρωτότυπο ή μεταφραστικό έργο τους αλλά και οι βιβλιοθήκες γενικότερα των αποφοίτων των δυτικών πανεπιστημίων αποτέλεσαν θυλάκους και σπουδής και εθνικής αυτοσυνειδησίας σε χρόνους κρίσιμους⁴ κατά τους οποίους η ανερχόμενη αστική τάξη ασφυκτιούσε από τα αυθαίρετα μέτρα των κρατούντων. Η διετής κυριαρχία των δημοκρατικών Γάλλων (1797-1799) έφερε σε στενότερη επαφή τους Επτανήσιους με τα διαφωτιστικά ιδεώδη, ο ενστερνισμός των οποίων διαφαίνεται και στο αστικό-φιλελεύθερο χαρακτήρα Σύνταγμα του 1803 της Επτανήσου Πολιτείας (1800-1807) αλλά και στο ψήφισμα των Ριζοσπαστών βουλευτών της Θ' Ιονίου Βουλής (1850) για την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, ενώ και μετά την Ένωση (1864) οι διαφωτιστικές αρχές εξακολουθούν να ασκούν τις ευεργετικές τους επιδράσεις.⁵

Σε αυτό το πλαίσιο των πολιτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών ζυμώσεων πρέπει να ενταχθεί το φαινόμενο της κληροδοσίας, ιδιαίτερα μάλιστα όταν αυτή αφορά στην ίδρυση, λειτουργία και συντήρηση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, τα οποία δρουν ως εστίες πνευματικής και πολιτιστικής ζωής και παράγοντες βελτίωσης και προόδου τόσο των σπουδαστών ως ατόμων όσο και της κοινωνίας γενικότερα.

Εστιάζοντας την προσοχή μας στην Κεφαλονιά διαπιστώνουμε ότι τα τέλη του 19^{ου} αι. και οι αρχές του 20^{ου} αι. αποτελούν την χρυσή εποχή των κληροδοτημάτων. Και ενώ η κατάσταση στην οικονομία παρουσιάζεται αντιφατική, από τη μία επιδημίες και μείωση της αγροτικής παραγωγής από την άλλη μετανάστευση, άνθηση του εμπορίου και της ναυτιλίας, η ιδιωτική πρωτοβουλία με τη μορφή

των ευεργεσιών αναλαμβάνει να αντιμετωπίσει προβλήματα που αποτελούν υποχρέωση της πολιτείας – που όμως επιδεικνύει περιορισμένη παρουσία – και δικαιώματα του πολίτη, που συχνά στερείται και τα προς το ζην. Δεν είναι άστοχο μάλιστα να λεχθεί ότι η ευεργεσία διαμόρφωσε νέα κοινωνικά, μορφωτικά και πολιτιστικά δεδομένα.

Στις σελίδες που ακολουθούν θα παρουσιασθούν ενέργειες Κεφαλονιτών ευεργετών που στόχευαν στην στήριξη της εκπαίδευσης στην Κεφαλονιά μέσω της ίδρυσης σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, της χρηματοδότησης της ανέγερσης των κτιρίων που τα στέγαζαν, της συντήρησης και της κάλυψης των δαπανών τους. Το παλαιότερο σχολείο-κληροδοτήμα δευτεροβάθμιου επιπέδου εκπαίδευσης του νησιού είναι η Πετρίτσειος Σχολή Ληξουρίου, η οποία ιδρύθηκε και λειτούργησε το 1849 και αποτελεί δημιούργημα της επιθυμίας του Στάμου Πετρίτη. Ο Σταμάτιος ή Σταματέλος ή Στάμος Πετρίτης γεννήθηκε στο Ληξούρι το 1758, όπου και πέθανε το 1835. Τελείωσε τις εγκύκλιες σπουδές στην Κωνσταντινούπολη κοντά στους μεγαλεμπόρους θείους του, οι οποίοι τον έστειλαν για σπουδές Ιατρικής στην Πίζα. Μετά την αποπεράτωση των σπουδών του επέστρεψε στην Πόλη, όπου χρημάτισε προσωπικός γιατρός του Σουλτάνου, ενώ για 5 χρόνια υπήρξε γιατρός του Αλή Πασά στα Ιωάννινα, από όπου εξ αιτίας των φρικαλεοτήτων του εις βάρος των Ελλήνων επέστρεψε στο Ληξούρι. Στην Κεφαλονιά χάρη στο ήθος και στην ευρυμάθειά του απέκτησε την αγάπη του κόσμου και την εκτίμηση των αρχών. Ανέλαβε δημόσια αξιώματα και υπήρξε αντεπιστέλλον μέλος της Ιονίου Ακαδημίας. Παρά τους τρεις γάμους του δεν απέκτησε παιδιά και τρία χρόνια πριν από το θάνατό του συντάσσοντας τη διαθήκη του (19/11/1832) διαθέτει την από την Ιατρική αποκτηθείσα περιουσία του για τη σύσταση ενός σχολείου στο οποίο θα διδάσκεται η Αριθμη-

3. Πολίτη, Μ. (2007): *Επάνησα: από τον Διαφωτισμό στην Ένωση*, Πανηγυρικός για την Επέτειο της Ένωσης της Επτανήσου με την Ελλάδα, <http://kerkiraika.blogspot.com>, ανάκτηση 9/9/2020
4. Μοσχόπουλος, Γ. (2016): *Ο Διαφωτισμός και οι Επτανήσιοι* <https://www.kathimerini.gr>, 15/5/2016, ανάκτηση 10/9/2020.
5. Λουκάτος, Σπ. (2007): «Οι αιώνες του Διαφωτισμού – Κεφαλονίτες κληροδοτές, κληροδοτήματα, ιδρύματα...ερωτήματα προς έρευνα» στο: *Επτανησιακά Ιδρύματα Κληροδοτήματα 19^{ος} αι. - 1953, Η πνευματική – ποδοθητική συμβολή τους*, Πρακτικά συνεδρίου, Κεφαλονιά, 7-9/5/2004, εκδ. Εταιρεία Κεφαλλονιακών Ιστορικών Ερευνών, Αργοστόλι, σσ. 17-22.

τική και η Γεωμετρία, σε συνδυασμό με την γεωγραφική Ιστορία, για να καλλιεργηθεί το πνεύμα και η καρδιά της νεολαίας.⁶ «...ο κληρονόμος μου μπορεί να βοηθηθεί από τη συνδρομή των γονιών των καδών οικογενειών και από την Πρόνοια του κράτους, για να προσλάβει καδούς δασκάλους, και ιδιαίτερα ενός άριστου δασκάλου για το μάθημα της γεωγραφικής ιστορίας, που πρέπει να διδάσκεται με βάση τη μυθολογία και τη βιογραφία των επιφανών ανδρών, για να καθιερωθεί ηθικά την καρδιά της νεολαίας και να την κάνει σε κάθε περίπτωση ικανή για οποιαδήποτε υπηρεσία. Η βούληση και η επιθυμία μου, είναι αυτό το οποίο κατέχω, να διατεθεί σε όφελος του Ληξουρίου και των κατοίκων του».⁷

Μετά από πολυετείς δίκες με αντικείμενο την εγκυρότητα της διαθήκης και αφού το Ανώτατο Συμβούλιο της Δικαιοσύνης αποφάσισε θετικά, η κοινότητα Ληξουρίου διόρισε διαχειριστική επιτροπή του κληροδοτήματος και η Σχολή λειτουργήσε το 1849 σε νοικιασμένο οίκημα, ενώ οι μισθοί των καθηγητών και όλα τα έξοδα καλύπτονταν αρχικά από την περιουσία του Πετρίτση, σύντομα όμως χρειάστηκε και η κρατική συμβολή.

Έκτοτε η Πετρίτσειος Σχολή αποτέλεσε αναπόσπαστο τμήμα της ζωής του Ληξουρίου και ακολούθησε την ιστορική εξέλιξη του τόπου. Έτσι, το 1862, στην έξαρση του Ριζοσπαστισμού, οι μαθητές εγκατέλειψαν τα μαθήματά τους για να συμμετάσχουν στον Αγώνα για την Ένωση. Ο ισχυρός σεισμός του 1867 προκάλεσε την αναστολή των μαθημάτων, ενώ το Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου το διώροφο οίκημα όπου στεγαζόταν η σχολή παραχωρήθηκε σε Κρητικούς πρόσφυγες της Επανάστασης 1866-1869. Το 1871 με Βασιλικό Διάταγμα η Πετρίτσειος Σχολή συγχωνεύθηκε με το Ελληνικό Σχολείο-Σχολαρχείο, περιελάμβανε τρεις τά-

ξεις και μία γυμνασιακή και η διδασκόμενη ύλη ήταν η από το Υπουργείο για όλα τα Ελληνικά Σχολεία και τα Γυμνάσια οριζόμενη, επαυξημένη με τα μαθήματα που είχε ορίσει στη διαθήκη του ο Πετρίτσης. Οι εκπαιδευτικοί ορίζονταν με Βασιλικό Διάταγμα και πληρώνονταν από το Πετρίτσειο Κληροδότημα. Το 1886 η Σχολή μετονομάστηκε Πετρίτσειο Γυμνάσιο, ισότιμο με όλα τα Γυμνάσια της χώρας, ενώ το 1900 μετατράπηκε σε Εμπορική Σχολή στην οποία λειτουργήσε και Ναυτικό τμήμα. Καθώς το 1900 αυξήθηκε λόγω του περονόσορου ο μαθητικός πληθυσμός, έγινε πλέον έκδηλη η ανάγκη ενός καινούργιου κτιρίου που θα στέγαζε το Σχολείο. Τα έξοδα της ανέγερσης σε σημείο δυτικά της κεντρικής πλατείας της πόλης ανέλαβε ο Αναστάσης Λιβιεράτος το 1913, ο οποίος ήδη από το 1891 είχε χτίσει το Σχολείο της Αγίας Θέκλης. Το κτίριο, το οποίο εθεωρείτο το ωραιότερο της πόλης του Ληξουρίου, γκρεμίσθηκε ολοσχερώς το 1953 από τους σεισμούς και χτίστηκε στη σημερινή του θέση το 1957 με κρατική δαπάνη σε ιδιωτικό, απαλλοτριωμένο για το σκοπό αυτό, οικόπεδο.⁸ Με την μεταρρύθμιση του 1976 στη θέση του εξατάξιου Γυμνασίου δημιουργήθηκαν τριετές Γυμνάσιο και τριετές Λύκειο, το καθένα από τα οποία διατήρησε την επωνυμία «Πετρίτσειο». Σταδιακές προσθήκες αιθουσών, γραφείων και εργαστηρίων έγιναν έως το 1998. Από τους σεισμούς του 2014 το Πετρίτσειο Λύκειο λειτουργεί σε αίθουσες προκάτ κάτω από δύσκολες συνθήκες, ενώ έχει αποφασισθεί η ανοικοδόμηση καινούργιου κτιρίου.

Τον ίδιο περίπου καιρό που πρωτολειτουργεί η Πετρίτσειος Σχολή, στην δεκαετία του 1850, ιδρύονται στην Κεφαλονιά από τις Αγγλικές αρχές 39 αλληλοδιδασκτικά σχολεία και 2 Λύκεια, ένα

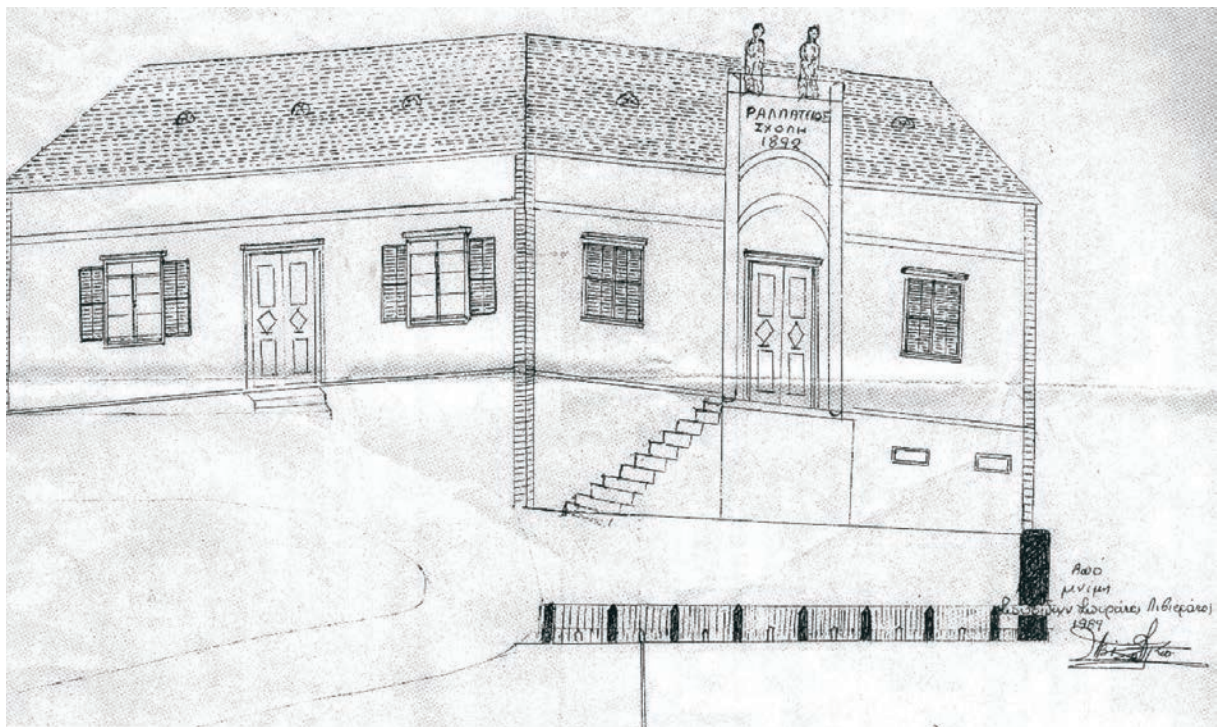
6. Η υπογράμμιση είναι δική μου.

7. Για την ιστορία της Σχολής του Στάμιου Πετρίτση βλ. *Πετρίτσειο Γυμνάσιο Ληξουρίου*, Ληξούρι 2002. Το βιβλίο αποτελεί καρπό της έρευνας των ομάδων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του Γυμνασίου Ληξουρίου κατά τα σχολικά έτη 1995-96, 1996-97, 2000-01 και 2001-02 με την καθοδήγηση της εκπαιδευτικού του σχολείου κας Διονυσίας Μεσσάρη, Μαθηματικού.

8. Με χορηγία των αδελφών Γρηγόρη και Αναστάση Λιβιεράτου φιλοτεχνήθηκε από τον κεφαλονίτη γλύπτη Γ. Μπονάνο ο ανδριάντας του Πετρίτση, του οποίου τα αποκαλυπτήρια έγιναν στην κεντρική πλατεία της πόλης στις 25/3/1922. Το άγαλμα μεταφέρθηκε στο πάνω προαύλιο του σχολείου το 1958.

Εικόνα 2.

Λιβιεράτειος - Ραδδάτειος
Σχολή Αγίας Θέκης
(σχέδιο από μνήμης,
Αντωνιάκου ό.π. σ. 186).

Εικόνα 3. Το κτίριο του Γυμνασίου της Αγ. Θέκης, εγκαταδεδειμμένο μετά τους σεισμούς του 2014.

στο Αργοστόλι και 1 στο Ληξούρι. Ωστόσο, στις δεκαετίες που ακολουθούν και ενώ τα Επτάνησα έχουν ήδη ενωθεί με τον εθνικό κορμό, παρατηρείται έντονο το πρόβλημα της σχολικής στέγης, μείωση του μισθού των δασκάλων, κλείσιμο σχολείων και αδυναμία του κράτους να εκπληρώσει τα εκπαιδευτικά αιτήματα των κατοίκων της υπαίθρου. Εύγλωττη απόδειξη της κατάστασης της εκπαίδευσης στο νησί παρέχουν τα στοιχεία της απογραφής του 1879: από τους 68.321 κατοίκους της Κεφαλονιάς οι 54.961 είναι αγράμματοι. Παράλληλα ιδρύονται και λειτουργούν ξένα και ιδιωτικά σχολεία και σημειώνονται πρωτοβουλίες δασκάλων σε διάφορα σημεία του νησιού, πλην όμως μεμονωμένες.⁹ Αυτές είναι, αδρομερώς, οι συνθήκες που επικρατούν στην Κεφαλονιά στον τομέα στον τομέα της εκπαίδευσης στα τέλη του 19^{ου} αι. και στις αρχές του 20^{ου}. Την αδυναμία του κράτους να ανταποκριθεί στις επιτακτικές ανάγκες των καιρών, ενώ αγωνίζεται να συμβαδίσει με τα προηγμένα κράτη της Ευρώπης και ταυτοχρόνως να εκπληρώσει τους αλυτρωτικούς εθνικούς στόχους, έρχεται να καλύψει η ευεργεσία.

Οι τρεις αδελφοί Παλλάτοι-Λιβιεράτοι Γρηγόριος, Αναστάσιος και Νικόλαος από το χωριό της Αγίας Θέκλης, λίγα μόνο χιλιόμετρα βορειοανατολικά του Ληξουρίου, έχοντας μορφωθεί στο Γαλάτσι της Ρουμανίας, όπου ο ιερομόναχος θεός τους Άνθιμος διπύθυνε ιδιωτική σχολή, επιδόθηκαν αρχικά στο εμπόριο σιτηρών στη Ρουμανία και κατόπιν αποικιακών με υποκαταστήματα από την Αφρική ως την Ν. Υόρκη.¹⁰

Σε ώρες δύσκολες για το νησί (καταστροφή αμπελοκαλλιιεργειών, Βαλκανικοί Πόλεμοι, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος) βοήθησαν την ευρύτερη περιοχή του Ληξουρίου στέλνοντας και χρηματικά ποσά και είδη τροφίμων και ρουχισμού. Γενικότερα η

φροντίδα τους για τον γενέθλιο τόπο τους υπήρξε μεγάλη, πολυδιάστατη και συνεχής. Σπουδαιότερη προσφορά των Λιβιεράτων στο χωριό της Αγίας Θέκλης είναι βέβαια το Ελληνικό Σχολείο. Η θεμελίωσή του έγινε στις 10 Ιουνίου 1891. Το γεγονός ότι η τελετή συνέπιπτε με την εορτή του Αγίου Πνεύματος μόνο τυχαίο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί για τους Λιβιεράτους, που πίστευαν στην προκοπή μέσω της παιδείας. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση η αναγγελία της ίδρυσης του σχολείου έπεσε σαν «μάννα εξ ουρανού»: καινούργιοι δρόμοι ανοίγονταν προς ένα φωτεινότερο μέλλον. Ωστόσο, από την τελετή, στην οποία προσκλήθηκαν όλοι ανεξαιρέτως οι κάτοικοι της περιοχής, έλειψαν κάποιοι από τους πλούσιους γαιοκτήμονες. Η ενέργεια του Αναστάσιου Λιβιεράτου τους είχε δυσχερήσει: η συμβολή του σχολείου στην πνευματική ανύψωση των φτωχών της περιοχής που τους δούλευαν για ένα κομμάτι ψωμί αντιστρατευόταν στα συμφέροντά τους.¹¹ Η ολοκλήρωση και η λειτουργία του σχολείου έγινε η περηφάνεια όλης της περιοχής, ενώ ακόμη και σήμερα γηραιοί κάτοικοι της Αγίας Θέκλης και των γύρω χωριών με συγκίνηση αναγνωρίζουν την οφειλή τους στο σχολείο και στους καθηγητές τους.

Οι Λιβιεράτοι επικύρωσαν τη σύσταση του σχολείου με δύο Βασιλικά Διατάγματα το 1892 και το 1894¹² και όχι μόνο φρόντισαν το σχολείο όσο βρίσκονταν εν ζωή αλλά και μερίμνησαν για τη λειτουργία του και μετά θάνατον. Συγκεκριμένα ο Αναστάσιος Λιβιεράτος με τη διαθήκη του (14/2/1921) και με τον κωδικοκώλο που την συνοδεύει κληροδότησε την επί της οδού Σταδίου και Γ. Σταύρου οικία του στην Αθήνα – σήμερα πολυκατοικία – στο σχολείο με σκοπό την εξασφάλιση της συντήρησης του διδασκονίου και της καταβολής των μισθών των διδασκόντων. Επιπλέον, εξασφάλισε τη δαπάνη της αποπεράτωσης των γυμνασιακών σπουδών των διακριθέν-

9. Μοσχόπουλος, Γ. (1988): *Ιστορία της Κεφαλονιάς (1797-1940)*, τ. Β΄, εκδ. Κέφαλος.

10. Αντωνιάτου, Ντ. (2007): Το κληροδότημα Αναστασίου Λιβιεράτου και η συμβολή του στην Εκπαίδευση της Παλικής στο: *Επανεπιστημικά Ιδρύματα Κληροδοτήματα...*, σ. 180.

11. Αντωνιάτου, ό. π. 192¹⁹.

12. Για τις πληροφορίες όπως και για το ΦΕΚ εγκρίσεως του Κοινοφελούς Ιδρύματος Αναστασίου Γ. Λιβιεράτου θερμές ευχαριστίες οφείλω στην κα Ελευθερία Βοροπούλου, δικηγόρο του Κληροδοτήματος.

των μαθητών και της συνέχισης της εκπαιδευτικής πορείας τους σε τριτοβάθμιο ίδρυμα για τους αριστεύσαντες από τους τόκους σταθερού κεφαλαίου 100.000 δρχ κατατεθειμένου στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Γνωρίζοντας δε τις πιθανές μεταβολές της τύχης και των πραγμάτων απαγόρευσε και την εκποίηση και την υποθήκευση του κληροδοτούμενου ακινήτου και όρισε το οικόπεδο και το εντός αυτού κτίριο, στο οποίο στεγάζεται το σχολείο της Αγίας Θέκλης, να χρησιμεύει ως σχολείο στο διηνεκές. Μία πενταμελής επιτροπή αποτελούμενη από τους εκάστοτε Μητροπολίτη Κεφαλληνίας, τον Νομάρχη, τον Εισαγγελέα, τον Δ/ντή του σχολείου και ένα μέλος της οικογένειας Λιβιεράτου, εκλεγμένο από τα προαναφερθέντα πρόσωπα, ορίστηκε από τον διαθέτη ως υπεύθυνη της υλοποίησης των επιθυμιών του.

Δύο ακόμη στοιχεία δείχνουν τη φροντίδα του Λιβιεράτου για το σχολείο και τους μαθητές: τη στέγη πάνω από την κεντρική είσοδο του κτιρίου κοσμούσαν τα αγάλματα της Αθηνάς και του Απόλλωνα, ενώ κάθε μέρα προσφερόταν πρόγευμα στα παιδιά. Ο Αναστάσιος Λιβιεράτος μετρήχeto κάθε μέσου –συμβολικού και πρακτικού– για να τονώσει τη σημασία της εκπαίδευσης και να προσελκύσει τα παιδιά στο χώρο της διδασκαλίας και της μάθησης.¹³ Η Ραλλάτειος-Λιβιεράτειος Σχολή Αγίας Θέκλης λειτούργησε ως Ελληνικό Σχολείο – όπως αναφέρεται και στον κωδিকেλλο – κατά το διάστημα 1892-1938 και μετονομάστηκε και λειτούργησε ως Αστικό Σχολείο από το 1938 έως το 1946. Ο σεισμός του 1932 κατέστρεψε το κτίριο ακατάλληλο και νέο διδακτήριο ανοικοδομήθηκε από το κληροδόστημα Λιβιεράτου στη θέση του αρχικού. Κατά την Κατοχή και τον Εμφύλιο η λειτουργία του υπήρξε ελλιπής, το 1953 είχε σοβαρές βλάβες από το σεισμό και επαναλειτούργησε το 1956 ως Ημιγυμνάσιο, παράρτημα του Πετριτσείου Γυμνασίου Ληξουρίου, από το οποίο ανεξαρτητοποιήθηκε το 1964, οπότε και οικοδομήθηκαν και νέες αίθουσες. Μέχρι τους σεισμούς του 2014 λειτουργούσε στον

αρχικό χώρο όπου και πρωτοκτίσθηκε. Σήμερα έχει μεταφερθεί στο χωριό Σκηνέα της Παλικής.

Αν ο γιατρός Στάμιος Πετρίτσος, γνωρίζοντας από προσωπική εμπειρία την αξία της εκπαίδευσης και εμφορούμενος από συναισθήματα αγάπης για τον γενέθλιο τόπο και φιλαλληλίας για τους συντοπίτες του, θέλησε να ευεργετήσει το Ληξούρι κληροδοτώντας στην πόλη την περιουσία του για την ίδρυση και την λειτουργία ενός δευτεροβάθμιου σχολείου ήδη πριν από τα μέσα του 19^{ου} αι. και ενώ τα Επάνησα βρίσκονται υπό Αγγλοκρατία και η επιθυμία των Αδελφών Λιβιεράτων ήταν να ευεργετήσουν πρωτίστως το χωριό τους και δευτερευόντως το Ληξούρι, η περίπτωση της ευεργεσίας των αδελφών Βαλλιάνων, και ιδιαιτέρως του Παναγή Βαλλιάνου, υπήρξε εξαιρετική για την Κεφαλονιά και πιθανότατα μοναδική για τα δεδομένα του Ελληνικού κράτους, καθώς με το κληροδόστημα που κατέλιπε στην Κεφαλονιά στήριξε όλους τους τομείς της κοινωνικής πρόνοιας στο νησί.¹⁴

Χωρίς ιδιαίτερη μόρφωση ούτε μεγάλη περιουσία και παρά την προσπάθεια του πατέρα τους Αθανάσιου να κρατήσει όλα τα παιδιά του στην Κεφαλονιά, τρεις από τους γιους της οικογένειας, ο Μαρίνος/Μαρής (1808-1896), ο Παναγής (1814-1902) και ο Ανδρέας (1827-1887), ξεντεύονται αρχικά για το Αζώφ και διακρινόμενοι για το έξοχο εμπορικό πνεύμα τους, ακολουθώντας το υπόδειγμα της οργάνωσης οικογενειακού εμπορικού οίκου, δημιουργήσαν κολοσσιαίες περιουσίες έχοντας αξιοποιήσει τις ιστορικές συνθήκες και τις οικονομικές συγκυρίες: μετά την άρνηση αγγλικών ασφαλιστικών εταιρειών να ασφαλίσουν τα φορτία ελληνικών πλοίων κατά τον Κριμαϊκό πόλεμο (1853-1856), οι Βαλλιάνοι ανέλαβαν το σχετικό ρίσκο με δικά τους πλοία και επιπλέον – παρά τις απαγορεύσεις των εμπολέμων – εξήγαγαν σιτηρά προς την Ρωσία. Με έδρα αντιστοίχως το Ταγκρόκ, την Μασσαλία και το Λονδίνο ο Μαρής, ο

13. Και ο γιος του Αναστάσιου, Γρηγόριος Λιβιεράτος, προσέφερε αργότερα οικόπεδο και για το Δημοτικό Σχολείο Ληξουρίου και για το Δημοτικό Σχολείο Ματζαβινάτων.

14. Στις γραμμές που ακολουθούν θα γίνει αναφορά στην συμβολή του Βαλλιάνου μόνο στα εκπαιδευτικά πράγματα της Κεφαλονιάς.

Εικόνα 4.

Το Κοργιαδένιο Γυμνάσιο Αρρένων πριν από τους σεισμούς του 1953.

Εικόνα 5.

Το Κοργιαδένιο 1ο Γυμνάσιο Αργοστολίου σήμερα, κτισμένο στην ίδια με το προσεισμικό θέση το 1955-57.

Ανδρέας και ειδικά ο Παναγής βοήθησαν συμπατριώτες τους καπετάνιους να αγοράσουν πλοία και να βαδίσουν επιτυχώς στην νέα εποχή της ναυτιλίας με την αντικατάσταση των ιστιοφόρων τους από ατμόπλοια. Οι ίδιοι οι Βαλλιάνοι νπολόγησαν όλα τα πλοία τους στο Αργοστόλι και μάλιστα με ελληνικά ονόματα και επιδόθηκαν και σε τραπεζικές δραστηριότητες.¹⁵

Καθώς στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής εξαιτίας της οικονομικής δυσπραγίας, όπως έχει ήδη αναφερθεί, το ιδρυμένο από το 1856 Σχολαρχείο των Κεραμειών, γενέθλιου τόπου των Βαλλιάνων, κινδύνευε να κλείσει, ο Παναγής Βαλλιάνος εξασφάλισε για το σχολείο τις απαραίτητες προϋποθέσεις της συνέχισης της λειτουργίας του. Είναι η πρώτη ευεργεσία¹⁶ του Βαλλιάνου στην ιδιαίτερη πατρίδα του: το 1898 και ενώ βρίσκεται ακόμη στην ζωή, χρηματοδοτεί την ίδρυση του Βαλλιάνειου Ελληνικού Σχολείου και την οικοδόμηση τριών κτιρίων ως κατοικιών για τους εκπαιδευτικούς. Το σχολείο είναι ιδιοσυντήρητο, οι εκπαιδευτικοί προσλαμβάνονται από τους Βαλλιάνους και

λαμβάνεται μέριμνα για την ενδυμασία, την παροχή των βιβλίων ακόμη και συσσιτίου στους άπορους μαθητές.

Τον Ιανουάριο του 1902 ο Βαλλιάνος πεθαίνει στο Λονδίνο, όπου και γίνεται η κηδεία και η ταφή του. Δύο χρόνια νωρίτερα είχε συντάξει την διαθήκη του (16/1/1900), σύμφωνα με την οποία διαθέτει το ποσόν των 500.000 χρυσών λιρών για έργα αποκλειστικά στην Κεφαλονιά:

«Κεδεύω τους κατά καιρόν κηδεμόνας ή κηδεμόνα της παρούσης διαθήκης μου όπως...διαθέτωσι τα ειρημένα εισοδήματα...δια φιλανθρωπικούς σκοπούς, εν τη νήσω Κεφαλαδηνία, εις τους τοιούτους σκοπούς συμπεριλαμβάνοντας την εγκατάστασιν ή την βοήθειαν προς εγκατάστασιν ή αρωγής εκκλησιών, νοσοκομείων και σχολείων, ως επίσης την βοήθειαν από καιρού εις καιρόν, απόρων και γερόντων κατοίκων ή γεννηθέντων εν τη νήσω Κεφαλαδηνία, και δίδω απόδωτον εξουσίαν και διάκρισιν εις τους κατά καιρόν κηδεμόνας ή κηδεμόνα της διαθήκης μου αναφορικώς της διαδέσεως του τοιούτου εισοδήματος...»¹⁷

15. Αντωνόπουλος, Ιω., Καλούρη, Ουρ. *όπ.*

16. Έχει προηγηθεί (1888) στην Αθήνα η ανοικοδόμηση του Βαλλιανείου Μεγάρου, το οποίο στέγαζε μέχρι προ τινος την Εθνική Βιβλιοθήκη.

17. Βλ. *Κληροδότημα Παναγή Αθανασίου Βαδδανίου υπέρ φιλανθρωπικών σκοπών εν Κεφαλαδηνία*, έκδοσις της Διαχειριστικής Επιτροπής του Κληροδοτήματος Παναγή Βαλλιάνου, Αθήνα, 1932.

Λακωνικά και γενικόλογα εκπεφρασμένη η επιθυμία του Βαλλιάνου να ευεργετήσει το νησί του. Εξαρτάται πλέον από τους τρεις ανηψιούς του, Αλκιβιάδη, Βασίλειο και Μιχαήλ¹⁸, τους οποίους όρισε ο Βαλλιάνος εκτελεστές της διαθήκης του, να την υλοποιήσουν. Με την σειρά τους όρισαν μία επταμελή Διαχειριστική Επιτροπή του Κληροδοτήματος Παναγή Βαλλιάνου που θα τους εκπροσωπούσε στην Κεφαλονιά, αποτελούμενη από άτομα εξαιρετικών πνευματικών, διοικητικών και ηθικών προσόντων και επιπλέον οικονομικώς ανεξάρτητα.¹⁹ Η Επιτροπή συστάθηκε σε σώμα και νομιμοποιήθηκε το 1910.

Πολύ πριν ακόμη συσταθεί η Διαχειριστική Επιτροπή του Κληροδοτήματος, οι ανηψιοί-εκτελεστές της διαθήκης του Παναγή Βαλλιάνου τείνουν ευήκοον το ους στις ανάγκες του νησιού: αποδέχθηκαν το αίτημα του Εργατικού Συνδέσμου Αργοστολίου «Η Αλληλοβοήθεια» για επαναλειτουργία της Νυχτερινής Σχολής Απόρων Παίδων και Εφήβων²⁰, ενέργεια που ανταποκρινόταν διπλά στο πνεύμα και στην επιθυμία του διαθέτη αντιμετωπίζοντας και παιδευτικές και κοινωνικές ανάγκες. Σκοπός της επιχορήγησης του Βαλλιανείου Κληροδοτήματος ήταν η αντιμετώπιση των οικονομικών αδιεξόδων και της έλλειψης κτιριακών υποδομών, που είχαν οδηγήσει στην αναστολή της λειτουργίας της Σχολής κατά τις δύο προηγούμενες περιόδους της «ζωής» της.

Η πρώτη οικονομική ενίσχυση είχε ως αποτέλεσμα την άμεση ανασύσταση της Σχολής τον Σεπτέμβριο του 1902, οπότε και στεγάσθηκε στο ίδιο κτίριο όπου και τα γραφεία του Συνδέσμου, που την έθεσε υπό την προστασία του τον Οκτώβριο

του 1905 ξεκίνησε η ανέγερση μεγαλοπρεπούς κτιρίου²¹, ειδικά μελετημένου για πειραματική σχολική χρήση, όπως άρμοζε σε μαθητές που είχαν ανάγκη όχι μόνον εγκύκλια μόρφωση αλλά ψυχική ανάταση και κοινωνική διάπλαση. Το κτίριο εγκαινιάσθηκε ακριβώς δύο χρόνια μετά και ξεκίνησε τη λειτουργία του με την συνεχή στήριξη του Κληροδοτήματος μέχρι το 1922, οπότε έκλεισε οριστικά εξαιτίας ατομικών συμφερόντων και κομματικών ανταγωνισμών. Στους μαθητές προσφερόταν χωριστή για τις καθημερινές και τις Κυριακές ενδυμασία, δύο αλλαξιές εσωρούχων – ανυπολόγιστης σημασίας πολυτέλεια για τα παιδιά της εργατικής τάξης, συσσίτιο και γλυκά στις μεγάλες γιορτές. Η Σχολή συγκέντρωσε στις αίθουσές της το σύνολο σχεδόν των εργαζόμενων παιδιών του Αργοστολίου: το 1902, πρώτη χρονιά της λειτουργίας της είχε 60 μαθητές, το 1910 ο αριθμός ανέβηκε στους 170 και το 1912 έφθασε στους 280. Τα μαθήματα ήταν νυχτερινά, 7-9 το βράδυ, μετά από εξαντλητικό ωράριο εργασίας και δίδασκαν εκπαιδευτικοί που αργότερα διακρίθηκαν στην δημόσια εκπαίδευση.²² Σίγουρα η Σχολή δεν θα μπορούσε να συναγωνισθεί τα υπόλοιπα σχολεία ως προς την πολυμάθεια, ωστόσο το έργο της ήταν κοινωνικά πολύτιμο: παιδιά φτωχότατων οικογενειών έμπαιναν σιγά-σιγά σε έναν άλλο κόσμο, που ερχόταν σε αντιπαράθεση με τη μιζέρια, την βωμολοχία, τις ανθυγιεινές συνθήκες της επαγγελματικής και της οικογενειακής στέγης. Με την απόκτηση νέων παραστάσεων τα παιδιά αποκτούσαν όνειρα, επιθυμίες, επιδιώξεις και δημιουργούσαν ευνοϊκότερες συνθήκες ενσωμάτωσής τους στην κοινωνία. Οποσδήποτε στην επιτυχία συνέβαλε η συμπερίληψη στο πρόγραμμα της Σχολής του μαθήματος της Μουσικής, φωνητικής κι ενόργανης, κοσμικής

18. Μερικούς μήνες μετά ο Μιχαήλ αντικαταστάθηκε από τον Μαρίνο, επίσης ανηψιό του Παναγή Βαλλιάνου.

19. Βλ. σχετικά Δεμπόνος, Α. (2007): Σχολή απόρων παιδων και εφήβων Αργοστολίου, στο: *Επτανησιακά Ιδρύματα Κληροδοτήματα...*, σ. 143₅.

20. Η Σχολή είχε αρχικά συσταθεί το 1884 από τον Μητροπολίτη Γερμανό Καλλιγά με βραχύβια λειτουργία και επανασυστάθηκε το 1896 με την αμέριστη υποστήριξη του Μητροπολίτη Γεράσιμου Δόριζα, αλλά περιέπεσε σύντομα σε αδράνεια ελλείψει οικονομικών πόρων.

21. Το κτίριο της Σχολής Απόρων Παίδων και Εφήβων βρισκόταν στην αρχή της οδού Ηλία Ζερβού και καταστράφηκε από τους Ιταλούς στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

22. Δεμπόνος, Α. ό.π. σ. 149₃₂.

και εκκλησιαστικής, που όχι μόνον είχε επίδραση στο συναίσθημα και στο ήθος των παιδιών αλλά και στην κοινωνική προβολή τους: από το πολυάριθμο μουσικό τμήμα της Σχολής δημιουργήθηκε η εξαιρετικού επιπέδου μπάντα της Σχολής Απόρων με διακόσια πνευστά όργανα, που συναγωνίζονταν ακόμη και την μπάντα της Φιλαρμονικής Σχολής Αργοστολίου. Επιπλέον συνέβαλε και στα οικονομικά των μελών της, καθώς προσκαλείτο έναντι αμοιβής σε ιδιωτικές εκδηλώσεις.

Διαμάχες ή και παρεξηγήσεις μεταξύ της Διαχειριστικής Επιτροπής του Κληροδοτήματος, που από το 1911 ανέλαβε την χρηματοδότηση της Σχολής, και του Συνδέσμου, που στο μεταξύ, το 1914, έχει εκπέσει από Εργατικός σε Κοινωνικό, είχαν ως αποτέλεσμα την παύση της χρηματοδότησης της Σχολής, τον μαρασμό της και το κλείσιμό της το καλοκαίρι του 1922. Ευτυχώς οι μαθητές της χάρη στην προπαιδεία που είχαν αποκτήσει στην Σχολή «τους» μεταπήδησαν εύκολα στην δημόσια Δημοτική εκπαίδευση. Χάρη στο Κληροδοτήμα του Παναγή Βαλλιάνου είχαν ζήσει ένα όνειρο. Κάτι περισσότερο: την πραγματοποίηση ενός ονείρου.

Το 1906 ιδρύθηκε στο Αργοστόλι η Βαλλιάνειος Γεωργική Σχολή. Αν και δεν εμπίπτει στο περιεχόμενο αυτής της εργασίας, καθώς η Σχολή δεν αποτελεί βεβαίως δευτεροβάθμιο εκπαιδευτικό ίδρυμα, εν τούτοις δεν είναι άστοχη η σύντομη αναφορά, καθώς αποτελεί εύγλωττη απόδειξη της ευρύτητας του πνεύματος των εκτελεστών της διαθήκης του Βαλλιάνου. Η Γεωργική Σχολή ήλθε να καλύψει την ανάγκη στήριξης των μικροκαλλιεργητών και των απόρων αγροτών της εποχής.²³ Στην Σχολή δόθηκε αγρόκτημα 140 στρεμμάτων, με κτίρια κι ετήσια επιχορήγηση για την λειτουργία της. Συνίστατο σε πρότυπο σπουδαστήριο με αντικείμενο την εκμάθηση σύγχρονων μεθόδων καλλιέργειας της ελιάς και του αμπελιού όπως και σε φυτώριο οπωροφόρων δένδρων και φυτών, τα

οποία παρέχονταν δωρεάν στους αγρότες. Κατά τον Μεσοπόλεμο η Σχολή έφθασε στην μεγαλύτερη ακμή της, αλλά μετά τον Πόλεμο και τους σεισμούς του 1953 παραμελήθηκε και συρρικνώθηκε. Η νέα της εποχή ξεκίνησε το 1989 με δράσεις που τόνωναν τον εκπαιδευτικό και τον κοινωνικό της ρόλο. Σήμερα η Διαχειριστική Επιτροπή της στοχεύει μέσω της Σχολής στην τόνωση της αγροτικής παραγωγής του νησιού με την δημιουργία πολυδύναμου Κέντρου Θεωρητικής και Πρακτικής Εκπαίδευσης, Επιμόρφωσης και Έρευνας με αντικείμενο τον αγροτικό χώρο και το περιβάλλον.

Λίγα χρόνια μετά, το 1915, άρχισε με χρήματα που διέθεσε η Διαχειριστική Επιτροπή του Κληροδοτήματος στην βόρεια πλευρά του Ληξουρίου η ανοικοδόμηση της Βαλλιανείου Επαγγελματικής Σχολής (ΒΕΣ), η οποία θα λειτουργήσει για πρώτη φορά το σχολικό έτος 1927-28. Όχι μόνον για την περιοχή αλλά και για την εποχή, το εγχείρημα της λειτουργίας ενός τεχνολογικού χαρακτήρα ιδρύματος σε τόσο μικρή πόλη, όταν μόνο σε ελάχιστες μεγάλες λειτουργούσαν ανάλογες σχολές, ήταν πρωτόγνωρο. Η μελέτη της ιστορίας της ΒΕΣ είναι μελέτη της τεχνικοεπαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα²⁴: αρχικά λειτούργησε ως ιδιωτική σχολή με προσιτά δίδακτρα και υποτροφίες διδασκτρών, στέγασης και σίτισης για τους άπορους σπουδαστές της και μέχρι το 1976 κάλυψε τις ανάγκες της επαγγελματικής εκπαίδευσης όχι μόνο της Κεφαλονιάς και της Ιθάκης αλλά και άλλων περιοχών της χώρας δεχόμενη μαθητές από όλη την Ελλάδα, πληρώνοντας την απουσία του κράτους στον αντίστοιχο τομέα εκπαίδευσης. Το 1976 η ΒΕΣ έγινε δημόσια και μέχρι το 1983 λειτούργησε ως Τεχνική Επαγγελματική Σχολή, ενώ κατά το διάστημα 1983-1997 ως Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο. Λίγο πριν από το 2000 άρχισαν μεγάλα οικοδομικά έργα στον χώρο της ΒΕΣ με προοπτική την λειτουργία της ως ΤΕΙ.

23. Προσπάθεια του Άγγλου τοποτηρητή Charles Napier το 1826 για δημιουργία γεωργικής εκπαίδευσης προσέκρουσε στην αντίδραση των γαιοκτημόνων.

24. Κουλουμπάκης, Σπ. (2002): *Βαλλιάνειος Επαγγελματική Σχολή, Ιστορική αναδρομή 1900-2000*, αυτοέκδοση, Ληξούρι, Κεφαλονιά.

Εικόνα 6.

Το κτίριο του 1ου ΓΕΛ

Αργοστολίου.

Πρωτοδευτεροβάθμια

το σχολικό έτος 2016-17.

Αρχικά η Σχολή λειτούργησε ως Μέση Τεχνική με δύο τμήματα, Ηλεκτρομηχανουργίας και Εργοδηγών-Σχεδιαστών Δομικών έργων, με προϋπόθεση εγγραφής το ενδεικτικό της Β' Γυμνασίου²⁵ και επιτυχία στις εισαγωγικές εξετάσεις, και ως Στοιχειώδης Τεχνική Σχολή με τμήμα υφαντουργίας και βιβλιοδεσίας, με προϋποθέσεις εγγραφής το Απολυτήριο του εξατάξιου Δημοτικού και επιτυχείς εξετάσεις εισαγωγής. Η φοίτηση για όλο το διάστημα του ιδιωτικού χαρακτήρα της σχολής ήταν τριετής με ωράριο 8-12 το πρωί και 2-6 το απόγευμα (μόνο το απόγευμα του Σαββάτου δεν γινόταν μάθημα). Αξιοσημείωτο είναι ότι κατά το διάστημα 1956-1976 στη ΒΕΣ λειτούργησε τμήμα Μηχανικών Εμπορικής Ναυτιλίας Μέσης στάθμης με εισαγωγή κατόπιν εξετάσεων και τυπικό προσόν το ενδεικτικό τουλάχιστον της Γ' Γυμνασίου. Η φοίτηση ήταν τετραετής και οι απόφοιτοι χαρακτηρίζονταν δόκιμοι μηχανικοί του Εμπορι-

κού Ναυτικού. Οι σπουδαστές είχαν εξαιρετικές προοπτικές σταδιοδρομίας: ήδη πριν ακόμη από την αποφοίτησή τους ήταν περιζήτητοι από μεγάλες ναυτιλιακές εταιρείες.

Η Βαλλιάνειος Επαγγελματική Σχολή σε όλη την διάρκεια της λειτουργίας της ως ιδιωτικού εκπαιδευτηρίου είχε όχι μόνο εκτός Κεφαλονιάς καταγόμενους μαθητές αλλά και καθηγητές, κάποιοι μάλιστα ήταν Ελβετοί, Γερμανοί και Ιταλοί, με αποτέλεσμα την αναζωογόνηση του τόπου. Έδωσε γερές βάσεις και επαγγελματικά δικαιώματα στους σπουδαστές της, η επιτυχής σταδιοδρομία των οποίων ανέβασε την φήμη της σε όλη την Ελλάδα, στην οποία βέβαια συνέβαλαν και το έργο των εκπαιδευτικών και του λοιπού προσωπικού της αλλά και άοκνες άμισθες προσπάθειες της εκάστοτε Διαχειριστικής Επιτροπής της.

25. Οι τότε βαθμίδες της Εκπαίδευσης ήταν το τετρατάξιο Δημοτικό, το τριτάξιο Σχολαρχείο και το τετρατάξιο Γυμνάσιο. Άρα στην Μέση Τεχνική Σχολή της ΒΕΣ γίνονταν δεκτοί μαθητές τουλάχιστον 15 ετών.

26. Αντωνόπουλος, Ιω., Καλούρη, Ουρ. ό.π.

Ούτε η Διαχειριστική Επιτροπή του Κληροδοτήματος ούτε οι ανηψιοί εκτελεστές της διαθήκης του Βαλλιάνου θα μπορούσαν να ξεχάσουν το Σχολείο που έχτισε ο Βαλλιάνος στις Κεραμειές. Είναι εξάλλου το χωριό της καταγωγής τους. Το 1925 θεμελίωσαν καινούργιο Γυμνάσιο «*το οποίον φαντάζει επιβλητικόν μέγαρον...αντάξιον του παρεδδόντος και του μέδδοντος της Σχολής. Στεγάζονται εντός αυτού πιδέον ή ανέτως Δημοτικόν, Σχολαρχείον και Γυμνάσιον μεθ' όσων των χρειωδών. Γραφείον Διευθυντού, αναπαυτήριον καθηγητών, αίθουσα τεδεδών, ιδιαίτεροι αίθουσας διά πειραματικές ασκήσεις, μικρόν κυδικεόν δια τους μαθητάς και ευρύτατον γυμναστήριον*». ²⁶ Μέχρι τους σεισμούς του 1953, οπότε κρίθηκε ακατάλληλο, το κτίριο του Γυμνασίου των Κεραμειών εθεωρείτο το καλύτερο στα Βαλκάνια. Η ανοικοδόμηση του κτιρίου, στο οποίο σήμερα στεγάζεται το Βαλλιάνειο Λύκειο Κεραμειών, ξεκίνησε το 1957 και ολοκληρώθηκε το 1962, ενώ για τα προηγούμενα 9 έτη τα μαθήματα γίνονταν σε παραπήγματα. Στα μέσα της δεκαετίας του 2010 κατασκευάσθηκε στον χώρο του ίδιου οικοπέδου ανεξάρτητο κτίριο για το Γυμνάσιο, το οποίο φέρει επίσης την ονομασία Βαλλιάνειο. Τα σημερινά σπίτια-κατοικίες για τους καθηγητές έχουν κατασκευασθεί από το Ίδρυμα Βεργωτή, αλλά έχουν παραχωρηθεί σε κατοίκους με χαμηλό εισόδημα, καθώς δεν υπήρχε ανάλογο αίτημα του εκπαιδευτικού προσωπικού.

Παρά την μακραίωνη παράδοση της Κεφαλονιάς στη ναυτοσύνη οι ναυτικές γνώσεις κληρονομούνταν από γενιά σε γενιά στηριγμένες στην εμπειρία ακόμη και μετά τη δυνατότητα πλεύσης σε ανοικτή θάλασσα χάρη στην πυξίδα, οπότε απαιτείτο πλέον η χρήση νέων συστημάτων ιστιών. Η χρήση του ατμού όμως στην κίνηση των πλοίων, ως αποτέλε-

σμα της Βιομηχανικής Επανάστασης, επέφερε ουσιαστικές αλλαγές και ανάγκες, τις οποίες μπορούσε να καλύψει μόνον ανάλογη σχολή, που θα εξασφάλιζε στους μελλοντικούς ναυτικούς μέθοδο, οργάνωση και δεοντολογία. Αν και το 1882 ιδρύθηκε στο Αργοστόλι Ναυτική Σχολή πρώτου βαθμού για εμποροπλοιάρχους²⁷, φαίνεται ότι αυτή λειτούργησε για λίγα μόνο χρόνια, εφόσον στα τέλη του αιώνα πιστοποιείται εκ νέου η ανάγκη για σύσταση Ναυτικής Σχολής. Με βάση λοιπόν τη ρήτρα της διαθήκης του Παναγή Βαλλιάνου ιδρύθηκε η Βαλλιάνειος Εμποροναυτική Σχολή, η οποία κατά το πρώτο έτος της λειτουργίας της στεγάσθηκε στην Σχολή Απόρων. Υπαγόταν στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, επιχορηγείτο από το Κληροδοτήμα και είχε δικό της πρόγραμμα σπουδών. Το 1928 ξεκίνησε η ανέγερση δικού της κτιρίου, τις δαπάνες της οποίας (13.849 λίρες) κάλυψε εξ ολοκλήρου το Κληροδοτήμα, με αίθουσες διδασκαλίας και υλικού, γραφεία και κατοικίες για τον Διευθυντή και τον επιστάτη. Το επιβλητικό οικοδόμημα, αισθητικής του Μεσοπολέμου, έφερε στην πρόσοψή του με χρυσά γράμματα την επιγραφή ΕΜΠΟΡΟ-ΝΑΥΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΑΝΑΓΗ ΒΑΛΛΙΑΝΟΥ, αλλά αντίθετα με το όνομά του, δεν λειτούργησε ποτέ ως Ναυτική Σχολή, παρά μόνο ως Εμπορική. Το λαμπρό κτίριο χάθηκε με τους σεισμούς του 1953 και λειτούργησε λίγα χρόνια μετά ως Οικονομικό Γυμνάσιο, στη δικαιοδοσία πλέον του Υπουργείου Παιδείας.

Στις 26 Απριλίου 1911 (13 Απριλίου κατά το παλαιό ημερολόγιο) πέθανε στο Λονδίνο ο Κεφαλονίτης χρηματιστής, επιχειρηματίας και τραπεζίτης Μαρίνος Κοργιαλένιος,²⁸ ο οποίος εν ζωή ακόμη έδειξε αφειδώς την ευεργετική του διάθεση.²⁹ Με

27. Δεμπόνος, Α. (1994): Η πρώτη Εμποροναυτική Σχολή Αργοστολίου, στο *Κυμοδόη*, τχ 5, εκδ. Συνδέσμου Φιλολόγων Κεφαλονιάς-Ιθάκης, σσ. 35-43.

28. Για την ζωή του Μαρίνου Κοργιαλένιου βλ. Δεμπόνος, Α. (1989): *Μαρίνος Κοργιαλένιος*, εκδ. ΝΕΛΕ Κεφαλληνίας, Αργοστόλι.

29. Ο Μ. Κοργιαλένιος, μεταξύ άλλων ευεργετημάτων, προσέφερε στην μνήμη της μητέρας του 1.500 χρυσές δραχμές για αγορά νέου κτιρίου για το νοσοκομείο (1887), βοήθησε τους συμπατριώτες του με 30.000 δραχμές στην αγροτική πανωλεθρία που προκάλεσε ο περονόσπορος (1900), προκήρυξε διαγωνισμό με άθλο 500 δραχμών για συγγραφή βιβλίου με θέμα το έργο του Ιωάννη Καποδίστρια ως θεμελιωτή της Δημοτικής Εκπαίδευσης (1904), προσέφερε 500.000 δραχμές στον Γεώργιο Α΄ για την αναμόρφωση του στρατού αμέσως μετά το Κίνημα στο Γουδί (1909). (Βλ. *Μαρίνου Κοργιαλένιου, Κεφαλαίος, Διαθήκη, εν Λονδίνω 1910*, εκδ. Κοργιαλενίου Διοικητικού Συμβουλίου Κεφαλληνίας, Αθήνα, 1960, σσ. 3-4.

την διαθήκη του, της οποίας το περιεχόμενο, η δομή και η μορφή προκαλούν και σήμερα έκπληξη για την ακρίβεια και την μεθοδικότητα, απέδειξε ακόμη περισσότερο την γενναιοδωρία και την φιλοπατρία του: με ορθολογισμό και ευθυκρισία αποτίμησε τις κοινωνικές ανάγκες και προσπάθησε να τις αντιμετωπίσει. Μην διακρινόμενος από τοπικιστικές διαθέσεις, διέθεσε τεράστια ποσά για την κάλυψη πολυποίκιλων κοινωνικών έργων στην Αθήνα αναφορικά με την υγεία, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό, το σωφρονιστικό ίδρυμα, την εθνική άμυνα.³⁰

Αν και η σχέση του Κοργιαλένιου με την Κεφαλονιά κατά το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του δεν ήταν ιδιαιτέρως θερμή λόγω οικογενειακών και προσωπικών αντιπαθειών και αντιδικιών, στην διαθήκη του κληροδότησε μεγάλα ποσά³¹ στο νησί, ιδιαιτέρως στο Αργοστόλι, για την ενίσχυση και την προώθηση της παιδείας. Όρισε μάλιστα επταμελή επιτροπή επιφανών αστών του Αργοστολίου, το Κοργιαλένιο Διοικητικό Συμβούλιο, με Πρόεδρο τον εκάστοτε Μητροπολίτη για την διαχείρισή τους,³² το οποίο κατόρθωσε να αξιοποιήσει τα κληροδοτήματα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Θεωρώντας δεσπόζουσας σημασίας για το παρόν και το μέλλον μίας χώρας την μόρφωση και την διαπαιδαγώγηση των γυναικών ο Κοργιαλένιος ανέθεσε στο Κοργιαλένιο Διοικητικό Συμβούλιο

την ίδρυση Κοργιαλενίου Παρθεναγωγείου. Για αυτόν τον σκοπό άφησε το πατρικό του σπίτι στο Αργοστόλι και 1.000 λίρες για την μεταποίησή του, προκειμένου να στεγάσει το σχολείο, και το ποσόν των 10.000 λιρών ως κεφάλαιο οι τόκοι του οποίου θα εξασφάλιζαν την συντήρησή του. Επιπλέον, προέβλεψε, ώστε μέρος του κτιρίου να στεγάσει ημερήσια σχολή απόρων κοριτσιών που θα φοιτούσαν δωρεάν. Οι υπόλοιπες μαθήτριες, εξωτερικές ή οικοτρόφοι, - προέβλεψε τη λειτουργία οικοτροφείου μέσα στο Παρθεναγωγείο - θα κατέβαλλαν μέτρια δίδακτρα. Με προηγούμενο άρθρο όρισε οι μαθήτριες να έχουν τη δυνατότητα εκκλήσεως στο Ναό της Αγίας Παρασκευής και ο κήπος του Ναού να ενωθεί με τον κήπο του Παρθεναγωγείου. (άρ.22). Ο διαθέτης όρισε το σχολείο να λειτουργεί κατά το πρότυπο του Αρσακείου,³³ από το οποίο να προέρχεται και η διευθύντρια του Παρθεναγωγείου. Τον διορισμό της θα ενέκρινε η Πριγκίπισσα Σοφία, σύζυγος του Διαδόχου Κωνσταντίνου, την οποία ο Κοργιαλένιος παρακαλεί στη διαθήκη να αναλάβει το σχολείο υπό την προστασία της. Τελικά στο πατρικό σπίτι του διαθέτη λειτουργήσε δημοτικό σχολείο και για το Παρθεναγωγείο αγοράσθηκε το 1927 από το Συμβούλιο οικόπεδο επί του οποίου κτίσθηκε το διδακτήριο. Το σχολείο πρωτολειτούργησε το σχολικό έτος 1931-32 ως Κοργιαλένιο Ανώτερο Παρθεναγωγείο και το οικοτροφείο την επόμενη χρονιά.³⁴ Για αρκετό διάστημα λειτούργησε με αποκλίνον από

30. Μόνον μέρος των κληροδοτημάτων της Αθήνας αντιμετωπίσθηκαν κατά την επιθυμία του διαθέτη. (βλ. Δεμπόνος, Α. (1989): *Μαρίνος Κοργιαλένιος...*, σσ. 276-278 και 334-342).

31. Ο Κοργιαλένιος έδωσε στην Κεφαλονιά 94.000 χρυσές λίρες Αγγλίας. Συγκεκριμένα κληροδότησε 1.000 λίρες στον παρακείμενο της πατρικής οικίας του Ιερό Ναό της Αγίας Παρασκευής, 40.000 λίρες για την ίδρυση Κοργιαλενίου Επαγγελματικής Σχολής, 10.000 λίρες για την ίδρυση Κοργιαλενίου Παρθεναγωγείου, στο οποίο παραχώρησε και τα πατρικά του σπίτι ως στέγη προσθέτοντας άλλες 1000 λίρες για τις απαραίτητες μετατροπές, 10.000 λίρες για την στέγαση Δημοτικών, Σχολαρχείων και Γυμνασίων, 10.000 για την ίδρυση Κοργιαλενίου Βιβλιοθήκης, 6.000 λίρες για την ίδρυση Αρχαιολογικού Μουσείου και 16.000 λίρες για την αποξήρανση των ελών του Κουτάβου. Η Κοργιαλένιος Επαγγελματική Σχολή δεν ιδρύθηκε ποτέ, καθώς με τον Αναγκαστικό Νόμο 1069/1938 έγινε ανακατανομή των Κοργιαλένιων Κληροδοτημάτων και τα χρήματα μοιράσθηκαν στο Παρθεναγωγείο, στην Βιβλιοθήκη και στην αποξήρανση των ελών.

32. Για τη σύσταση του Κοργιαλενίου Διοικητικού Συμβουλίου βλ. Μαρίνου Κοργιαλενίου *Διαθήκη*, (άρ.23).

33. Ωστόσο, στην διαθήκη δεν γίνεται λόγος για την λειτουργία του Παρθεναγωγείου ως Διδασκαλείου, συνεπώς δεν παρείχε ειδική διδασκαλική μόρφωση.

34. Δεμπόνος, Α. ό.π σ. 330₁₀.

του Υπουργείου αναλυτικό πρόγραμμα, το οποίο στόχευε στην εξασφάλιση για τις αποφοίτους των προϋποθέσεων επαγγελματικής απασχόλησης στο δημόσιο τομέα και δυνατότητα φοίτησης σε Μέσες Εμπορικές και άλλες Επαγγελματικές σχολές. Ωστόσο, η εξέλιξή του ακολούθησε εν πολλοίς την πορεία της ελληνικής εκπαίδευσης, όπως αυτή επηρεάστηκε από τις πολιτικές εξελίξεις και παλινωδίες και μην μπορώντας να αντεπεξέλθει στο κόστος της λειτουργίας και της συντήρησης μετατράπηκε σε δημόσιο Γυμνάσιο Θηλέων.³⁵

Οι σεισμοί του 1953 κατέστρεψαν το συγκρότημα του Κοργιαλενείου Παρθεναγωγείου, διδακτήριο και οικοτροφείο. Το μετασεισμικό κτίριο κτισμένο με κρατικές δαπάνες στέγασε το Κοργιαλένιο Γυμνάσιο Θηλέων Αργοστολίου, ενώ το οικοτροφείο στεγάσθηκε στον πρώτο και δεύτερο όροφο του κτιρίου, όπου και κτίσθηκε με δαπάνες της Βασιλικής Πρόνοιας και του ευεργέτη Ευάγγελου Μπασιά με το όνομα Κοργιαλένιο Οικοτροφείο «Βασίλισσα Φρειδερίκη», το οποίο παραχωρήθηκε – προφανώς για οικονομικούς λόγους – στο «Ίδρυμα Βασιλεύς Παύλος» και έπαψε να λειτουργεί το 1987.³⁶ Με την μεταρρύθμιση του 1976, οπότε τα σχολεία έγιναν μεικτά το σχολείο μετονομάσθηκε 2^ο Γυμνάσιο Αργοστολίου – 2^ο Λύκειο Αργοστολίου, χωρίς να φέρει το όνομα του Μαρίνου Κοργιαλενίου. Οι σεισμοί του 2014 κατέστρεψαν το κτί-

ριο ακατάλληλο για σχολική χρήση και το 2^ο Γυμνάσιο Αργοστολίου έχει μεταφερθεί σε άλλο σημείο της πόλης στεγαζόμενο σε προκατ, ενώ το 2^ο Λύκειο, το οποίο λειτουργούσε ήδη από το 2007 σε άλλο χώρο, έχει εγκατασταθεί σε καινούργιο κτίριο από το σχολικό έτος 2016-17.³⁷

Αξιοποιώντας μέρος του ποσού των 10.000 λιρών που ο Κοργιαλένιος έδωσε για την ανέγερση διδακτηρίων³⁸ στο Αργοστόλι με την επιθυμία να συμβάλει στην «καλλιτέραν και υπό υγιεινοτέρους όρους διαπαιδαγώγησιν των μαθητών», το Κοργιαλένιο Διοικητικό Συμβούλιο οικοδόμησε το Κοργιαλένιο Γυμνάσιο Αρρένων.³⁹ Στην διαθήκη του ο Κοργιαλένιος εξέφρασε την ελπίδα της χορήγησης του κατάλληλου οικοπέδου εκ μέρους του Δήμου Αργοστολίου ή της Ελληνικής Κυβέρνησης, κάτι που δεν έγινε. Το οικοπέδο αγοράσθηκε το 1915 από το Συμβούλιο και τα εγκαίνια του σχολείου έγιναν τον Μάιο του 1927. Ο διαθέτης μάλιστα είχε ορίσει η ανέγερση να γίνει με τις οδηγίες του Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων και αμέσως μετά το κτίριο να μεταβιβασθεί στο Δημόσιο.⁴⁰ Το προσεισμικό Κοργιαλένιο Γυμνάσιο Αρρένων είχε ευρύχωρες, ευάερες και ευήλικες αίθουσες, με μεγάλη αυλή και πλούσιο εξοπλισμό σε όργανα Γυμναστικής, εργαστήριο Φυσικής και Χημείας με άρτιο εξοπλισμό και ευρύχωρο αμφιθέατρο.⁴¹ Το σχολείο έγραψε σπουδαία ιστορία

35. Καλεράντε, Ευ. (2004): Από το Κοργιαλένιο Παρθεναγωγείο στο Κοργιαλένιο Γυμνάσιο (1936-1940), στο *Επανενησιακά Ιδρύματα Κληροδοτήματα...* σσ. 423-452.

36. Για τις σχετικές με το μετασεισμικό Οικοτροφείο πληροφορίες πολλές ευχαριστίες οφείλω στην εξαιρετική μου φίλη φιλόλογο κα Ελένη Αντωνάτου, η οποία άρχισε την πολυετή πορεία της στην εκπαίδευση ως Διευθύντρια του Οικοτροφείου κατά το διάστημα 1975-77.

37. Το 2^ο Γυμνάσιο Αργοστολίου φέρει το όνομα ΙΩΣΗΦ ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΣ (Ιωσήφ Μομφερράτος, Ριζοσπάστης αγωνιστής, 1816-1888), ενώ το 2^ο Λύκειο Αργοστολίου ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΒΕΡΓΩΤΗΣ (Παναγιώτης Βεργωτής, λόγιος, 1841-1916).

38. Ο Κοργιαλένιος διέθεσε το ποσόν των 10.000 για οικοδόμηση Δημοτικών Σχολείων, Σχολαρχείων και Γυμνασίων στο Αργοστόλι (Διαθήκη, αρ. 26).

39. Δευτεροβάθμιο εκπαιδευτικό ίδρυμα για τα αγόρια υπήρχε στο Αργοστόλι ήδη επί Αγγλοκρατίας.

40. Ιδρυτής και ισόβιος πρόεδρος του Συνδέσμου ήταν ο σύγγαμβρος του Κοργιαλενίου, Δημ. Βικέλας, οποίος είχε αποβιώσει ήδη το 1907, και γραμματέας ο Γ. Δροσίνης.

41. Λουκάτος, Δ. ό.π.

στους δύσκολους καιρούς της ιταλικής κατοχής. Το επιβλητικό κτίριο γκρεμίσθηκε με τους σεισμούς του 1953 και ανοικοδομήθηκε κατά το διάστημα 1955-57 στην ίδια θέση, όπου επαναλειτούργησε από το 1957 έως το 1977 ως Κοργιαλένιο Γυμνάσιο Αρρένων. Μεταξύ άλλων αλλαγών η μεταρρύθμιση του 1976 κατήργησε τα αμιγή σχολεία και διαχώρισε την εξαετή δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε δύο κύκλους θεσπίζοντας τριετές Γυμνάσιο και τριετές Λύκειο. Έτσι, στο μετασεισμικό διδακτήριο συστεγάζονταν πλέον το Κοργιαλένιο 1^ο Γυμνάσιο Αργοστολίου και το 1^ο Γενικό Λύκειο Αργοστολίου ΜΑΡΙΝΟΣ ΚΟΡΓΙΑΛΕΝΙΟΣ. Το σχολικό έτος 2016-17 το Λύκειο μεταφέρθηκε σε καινούργιο κτίριο κτισμένο με κρατικές δαπάνες σε οικοπέδο αγορασμένο από τον Δήμο Αργοστολίου, εξακολουθώντας όμως να φέρει το όνομα και την μνήμη του ευεργέτη του.

Με το άρθρο 27 της Διαθήκης του ο Κοργιαλένιος προνόπη για την ίδρυση στο Αργοστόλι Δημόσιας Βιβλιοθήκης που θα έφερε το όνομά του. Ο αναγνώστης αυτής της παρουσίασης των Κληροδοτημάτων δευτεροβάθμιων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της στην Κεφαλονιά θα μπορούσε να αντιείνει ότι η αναφορά στην Κοργιαλένιο Βιβλιοθήκη ξεφεύγει από το υπό εξέταση θέμα. Ωστόσο, μία Βιβλιοθήκη, και μάλιστα μία δημόσια Βιβλιοθήκη, είναι αυτονόητα συνυφασμένη με την εκπαίδευση ενός τόπου και γενικότερα με την παιδεία και τον πολιτισμό του. Ακόμη κι αν δεν θα αναφερθούμε στο πλήθος των εκδηλώσεων στις οποίες η Κοργιαλένιος παρέχει φιλόξενη στέγη ούτε σε εκείνες που η ίδια διοργανώνει ούτε ακόμη στο γεγονός ότι εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις μελέτης σε κάθε ερευνητή, το γεγονός ότι στέκεται δίπλα στα σχολεία της πόλης του Αργοστολίου, στηρίζοντας διάφορες εκπαιδευτικές δράσεις τους, παρέχοντας βι-

βλιογραφικό υλικό σε μαθητές και εκπαιδευτικούς για σχολικές εργασίες και φιλοξενώντας σχολικές γιορτές και ποικίλες σχολικές δράσεις, καθιστά απαραίτητη μία μικρή - έστω - αναφορά στην Κοργιαλένιο Βιβλιοθήκη Αργοστολίου, ελάχιστη αναγνώριση του έργου που κοντά έναν αιώνα τώρα προσφέρει στο νησί ως ο λαμπερότερος πνευματικός φάρος του.

Ο Κοργιαλένιος άφησε το ποσόν των 10.000 λιρών για την ίδρυση Βιβλιοθήκης κατανέμοντάς το σε 4.000 λίρες για την ανέγερση κτιρίου σε κεντρικό σημείο της πόλης και για την αγορά ανάλογης επίπλωσης, σε 1.000 λίρες για την αγορά βιβλίων και όρισε το υπόλοιπο ποσόν, 5.000 λίρες, να επενδυθεί ως κεφάλαιο συντήρησης, ώστε από το εισόδημά του να εξασφαλισθούν η κάλυψη των λειτουργικών εξόδων της Βιβλιοθήκης και η ανά έτος αγορά νέων βιβλίων. Κληροδότησε επίσης με το άρθρο 47 της Διαθήκης του την ιδιωτική του συλλογή βιβλίων και χαρτών στην ήδη υπάρχουσα Δημόσια Βιβλιοθήκη Κεφαλληνίας ή στην μέλλουσα να ιδρυθεί Κοργιαλένιο.⁴²

Όπως και στην περίπτωση του Κοργιαλενείου Γυμνασίου Αρρένων το οικοπέδο, παρά την ελπίδα του δωρητή, δεν παραχωρήθηκε από τον Δήμο, αλλά αγοράσθηκε από το Κοργιαλένιο Διοικητικό Συμβούλιο με χρήματα του Κληροδοτήματος.⁴³ Η Βιβλιοθήκη πρωτολειτούργησε το 1925. Σύμφωνα με την Διαθήκη απαγορευόταν ο δανεισμός των βιβλίων, πιθανότατα λόγω του ότι για την εποχή τα βιβλία ήταν είδος πολυτελείας και ο δανεισμός εγκυμονούσε απώλειά τους. Η ευχή του Κοργιαλένιου η κίνησή του να βρει μιμητές, ώστε να στηριχθεί η Βιβλιοθήκη, δεν πραγματοποιήθηκε και στην δεκαετία του 1930 εμφανίσθηκαν τα πρώτα σημαντικά προβλήματα, τα οποία όξυνε η

42. Η Δημόσια Βιβλιοθήκη Κεφαλληνίας είχε ιδρυθεί με πρωτοβουλία του Μητροπολίτη Γερμανού Καλλιγιά το 1887 και, για να προνοεί ο Κοργιαλένιος την ίδρυση Βιβλιοθήκης, προφανώς υπολειτουργούσε. Το 1927 με απόφαση του Κράτους η Δημόσια Βιβλιοθήκη Κεφαλληνίας συγχωνεύθηκε με την Κοργιαλένιο. (βλ. Τουμασάτος, Η. (2004): «Δημόσια Βιβλιοθήκη Κεφαλληνίας. Τα πρώτα βήματα ενός οράματος» στο: *Οδύσσεια Κεφαλονιάς και Ιθάκης*, σσ. 32-39).

43. Για την ανοικοδόμηση της Βιβλιοθήκης αγοράσθηκαν δύο συνεχόμενα οικοπέδα το 1915 και το 1918. (Δερμόνος, Α. ό.π. 332₁₃).

ίδρυση του Κοργιαλένιου Παρθεναγωγείου, το οποίο απορρόφησε την μεγαλύτερη προσοχή του Κοργιαλένιου Διοικητικού Συμβουλίου. Ο Πρόεδρος, η Κατοχή, οι λεπλασίες των Γερμανών έφθασαν την Βιβλιοθήκη σε οριακό σημείο. Ο διευθυντής της Γεράσιμος Μοσχόπουλος, νους και ψυχή του ιδρύματος μέχρι τα βαθιά του γεράματα, εργαζόταν εθελοντικά και μαχόταν πενόμενος για να κρατηθεί ανοιχτή. Το 1953 το μεγαλοπρεπές κτίριο γκρεμίσθηκε, αλλά καθώς οι εξωτερικοί τοίχοι δεν κατέρρευσαν εντελώς, τα βιβλία μπόρεσαν να διασωθούν χάρη σε υπεράνθρωπες προσπάθειες. Τελικά, χάρη στο Ν.2823/1954, σύμφωνα με τον οποίο η Κοργιαλένιος Βιβλιοθήκη διατηρεί την αυτοτέλειά της διοικούμενη από το Κοργιαλένιο Διοικητικό Συμβούλιο και τα λειτουργικά της έξοδα αναλαμβάνει μόνιμα το κράτος με την μορφή επιχορήγησης, η Βιβλιοθήκη εξακολουθεί να υπάρχει.⁴⁴ Το σημερινό κτίριο ανοικοδομήθηκε στον ίδιο χώρο με το προσεισμικό με χρηματική ενίσχυση των μεγάλων ευεργετών Γ. Βεργωτή και Ευ. Τυπάλδου - Μπασιά και στεγάζει εκτός από την Βιβλιοθήκη το Κοργιαλένιο Λαογραφικό Μουσείο και μέρος των Γενικών Αρχείων του Κράτους, Αρχείων Ν. Κεφαλληνίας. Χάρη στην κρατική παρέμβαση είναι το μόνο από τα κληροδοτήματα του Μαρίνου Κοργιαλένιου προς την Κεφαλονιά που εξακολουθεί να υφίσταται.⁴⁵

Εντελώς διαφορετική περίπτωση κληροδοτή αποτελεί ο Ευάγγελος Ραυτόπουλος από την Έρσο. Γεννήθηκε το 1858 μικρότερος μεταξύ 4 αδελφών με πατέρα μικροκτηματία που ασκούσε και το επάγγελμα του νοτάριου, συμβολαιογράφου. Ο Ευάγγελος Ραυτόπουλος, Ευαγγελινός σύμφωνα με τα αρχειακά έγγραφα, παρακολούθησε τις εγκύκλιες σπουδές στο χωριό του, τα Μεσοβούνια Ερί-

σου, και πιθανότατα λόγω οικονομικών δυσχερειών μετανάστευσε στο Κάρατσι των Ινδιών, όπου και πέθανε έχοντας δουλέψει επί 35 έτη ως υπάλληλος στο εκεί υποκατάστημα του Οίκου των Αδελφών Ράλλη. Λίγους μήνες πριν από το θάνατό του είχε συντάξει την ιδιόχειρη διαθήκη του (1.10.1923), αποτελούμενη από 20 άρθρα και μη έχοντας δική του οικογένεια –είχε παραμείνει άγαμος – κληροδότησε όλη την περιουσία του στο χωριό και στους συγχωριανούς του.⁴⁶ Η περιουσία του συνίστατο σε ακίνητη, προερχόμενη από κληρονομιά και αγοραπωλησίες – κατοικίες και αρκετά στρέμματα ελαιώνων και αμπελώνων – και σε κινητή, αποτέλεσμα της μισθωτής εργασίας του, η οποία ανήρχετο σε 14.375 λίρες στερλίνες (5.390.625 δραχμές της εποχής).

Άνθρωπος του μόχθου ο Ραυτόπουλος – δούλεψε επί 35 έτη σε εξωτερικές εργασίες της επιχείρησης, στις δύσκολες, ανθυγιεινές συνθήκες του τροπικού κλίματος της Ινδίας – στη διαθήκη του συμπεριέλαβε μεταξύ άλλων προικοδοτήσεις απόρων κοριτσιών του χωριού του, τη φτωχή υπηρέτρια αλλά και τον γιατρό του αδελφού του, τις εκκλησίες του χωριού, το Οικονομικό Συσσίτιο του Αργοστολίου, ενώ κληροδότησε την έγγειο ιδιοκτησία του στους αγρολάντες, ακτήμονες γεωργούς που δούλευαν σε αυτήν, θεωρώντας ότι ως καλλιεργητές, είναι οι πραγματικοί ιδιοκτήτες τους.

Η διαθήκη του Ραυτόπουλου δείχνει έναν άνθρωπο έντιμο, ολιγαρκή, ανοιχτών οριζόντων, οραματιστή. Η σημαντικότερη κληροδοσία του αφορά στην εκπαίδευση: κληροδότησε στο ελληνικό δημόσιο και στην κοινότητα Μεσοβουνίων «... κτήμα αμπέλιον...εκτάσεως ως έγγιστα εξ (6) στρεμμάτων⁴⁷... όπως εν τω εν λόγω κτήματι οικοδομηθή

44. Η Κοργιαλένιος Βιβλιοθήκη είναι η τρίτη μεγαλύτερη βιβλιοθήκη της Ελλάδας.

45. Για τις περιπέτειες της Κοργιαλένιου Βιβλιοθήκης βλ. Τουμασάτος, Η. (2007): « Κοργιαλένιος Βιβλιοθήκη 1924-1954. Μια διάσταση του κληροδοτήματος του Μαρίνου Κοργιαλένιου» στο: *Επανεπιστολικά Ιδρύματα Κληροδοτήματα...* σ.459-480.

46. Πετράτος, Π. (2007): «Τούτο δε πράττω ως σοσιαλιστής». Ο Ευάγγελος Ραυτόπουλος και η διαθήκη του» στο *Επανεπιστολικά Ιδρύματα Κληροδοτήματα...* σ. 247-270.

47. Η πραγματική έκταση το οικοπέδου είναι 7.250 m². (βλ. Μαργακάκης 482₄).

μία ισόγαιος Δημοτική Σχολή Αρρένων πρώτης τάξεως ως εκείνας των πρωτευουσών».⁴⁸ Στο ίδιο άρθρο δηλώνει ότι οραματίζεται ένα ολοκληρωμένο σχολικό συγκρότημα με προαύλιο, γυμναστήρια, δεξαμενές, υπόστεγο για τους μαθητές στα διαλείμματα, διαμόρφωση κήπου, ενώ προνοεί για τη διαμονή των εκπαιδευτικών σε ισόγειο κατασκευή, χωριστή από τη σχολική οικοδομή για λόγους ασφάλειας. Υποδεικνύει ως καταλληλότερο σημείο του οικοπέδου το πλέον υπερυψωμένο, ώστε να είναι το σχολείο ευάερο, παρακαλεί η οικοδομή να ανατεθεί σε κεφαλόντη εργολάβο και να μην γίνουν εκπώσεις στον προϋπολογισμό της δαπάνης. Για την κατασκευή του σχολικού κτιρίου με όλα τα απαραίτητα ο Ραυτόπουλος κληροδότησε στο ελληνικό δημόσιο περισσότερη από την μισή χρηματική περιουσία του, δηλ. 7.500 λίρες στερλίνες (άρθρο 14). Προκειμένου να γίνει αντιληπτό το ύψος του κληροδοτούμενου ποσού, αρκεί να αναφερθεί ότι η κατασκευή ενός δτάξιου σχολείου ανερχόταν στο ποσό των 80.000 δρχ, ενώ η κληροδοσία αντιστοιχούσε σε 2.812.500 δρχ. Στο ίδιο άρθρο ο διαθέτης εκφράζει την επιθυμία τοποθέτησης στην κεντρική είσοδο του σχολείου μαρμάρινης πλάκας με το ονοματεπώνυμό του και το έτος κατασκευής. Υπογραμμίζει την σημασία της σωστής και στέρεης κατασκευής, «διότι η Κεφαλληνία είναι η πατρίς των σεισμών» (άρθρο 16) και υποδεικνύει οι αίθουσες να είναι ψηλοτάβανες, με μεγάλα, φωτεινά ανοίγματα αλλά μικρούς υαλοπίνακες, για να αντικαθίστανται εύκολα. (άρ. 16). Ορίζει δε το όποιο πλεόνασμα του κληροδοτούμενου για το σχολείο ποσού να χρησιμοποιηθεί για πιθανές επισκευές. (άρ. 17). Η συχνή αναφορά του Ραυτόπουλου στο σχολείο, σε 4 από τα 20 άρθρα της διαθήκης, δείχνει την έγνοια, την φροντίδα και την αγάπη του στην εκπαίδευση.

Είναι αδύνατον σε λίγες γραμμές, στον περιορισμένο χώρο ενός άρθρου, να παρουσιασθεί η ιστορία

των κληροδοτημάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ενός τόπου, όταν στο καθένα αξίζει να αφιερωθεί ενδελεχής μελέτη, η οποία - εκτός των άλλων - θα αναδείξει πολλές πτυχές και της τοπικής Ιστορίας και της πορείας και των εξελίξεων της ελληνικής εκπαίδευσης. Έγινε προσπάθεια να αναδειχθεί ο ρόλος της ευεργεσίας στην Κεφαλονιά στον τομέα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ο ρόλος της καινοτόμου προσφοράς των ευεργετών γενικότερα αλλά και σε ιδιαίτερους τομείς, όπως η εκπαίδευση των κοριτσιών, η τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση, η μόρφωση των εργατόπαιδων, σε μία εποχή που η κρατική μέριμνα ήταν ελλιπής.

Είναι δύσκολη και μάλλον χωρίς σημασία η ανίχνευση των βαθύτερων αιτίων της επιθυμίας των διαθετών να ευεργετήσουν τον τόπο τους. Εγωισμός και προβολή της επιτυχίας τους; Προσπάθεια εξιλέωσης για πιθανές αθέμιτες μεθόδους της απόκτησης της περιουσίας τους κι επομένως νομιμοποίησής της; Συνειδητοποίηση του μάταιου της συγκέντρωσης αμέτρητου πλούτου ειδικά λίγο πριν από το κατώφλι του θανάτου; Αγωνιώδης προσπάθεια κατανίκησης του θανάτου μέσω της διαίωνισης του ονόματος, της υστεροφημίας; Βοήθεια για εκπλήρωση εκ μέρους των συμπατριωτών, και δη των νέων, του πόθου της μόρφωσης, ενός πόθου του οποίου την πραγματοποίηση δεν γεύτηκαν οι ίδιοι στη νεανική τους ηλικία εξαιτίας οικονομικών δυσχερειών; Φιλάνθρωπα αισθήματα; Εμπιστοσύνη στην ανθρώπινη λογική και στην δύναμη του ανθρώπου να βαδίζει πάντα ψηλότερα; Ποιο κίνητρο ίσχυε στην κάθε περίπτωση; Όλα μαζί ίσως; Αδιάφορο.

Το σημαντικό είναι ότι, καθώς με τις ευεργεσίες επιτυγχάνεται αναδιανομή του πλούτου, τεράστιες περιουσίες επενδύθηκαν στην Κεφαλονιά δημιουργώντας πάγιο κοινωνικό κεφάλαιο και συμβάλλοντας στην οικονομία του τόπου κατά την

48. Ο Ραυτόπουλος εννοεί δτάξιο Δημοτικό. Κατά την εποχή της σύνταξης της διαθήκης τα σχολεία της Α/θμιας Εκπ/σης διακρίνονταν σε κοινά (4ετούς φοίτησης) και πλήρη (6ετούς φοίτησης), τα οποία προβλέπονταν για τις πρωτεύουσες νομών και επαρχιών (βλ. Μαραγκάκης, Ν. (2007): Ευάγγελος Ραυτόπουλος: ένας σοσιαλιστής στην πράξη, στο: *Επισημειωμένα Κληροδοτήματα...*, σσ. 482₃). Ήταν χωρισμένα σε αρρένων και θηλέων μέχρι το 1929, οπότε και έγιναν όλα μεικτά και 6ετούς φοιτήσεως.

διάρκεια και της ανέγερσης των σχολικών κτιρίων και της λειτουργίας τους, καθώς τα λειτουργικά έξοδα των σχολείων καλύπτονταν από επιχειρήσεις του τόπου. Το κυριότερο όμως είναι ότι καθώς τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ήταν – πάντοτε είναι – επενδύσεις γνώσεων και παιδείας, έθεσαν τις βάσεις και παρείχαν τις προϋποθέσεις κοινωνικής και πολιτικής χειραφέτησης καθιστώντας τους αποφοίτους τους ενεργούς και υπεύθυνους πολίτες σε μία εποχή καθοριστική όχι μόνο για την πορεία αλλά για την ίδια την ύπαρξη του ελληνικού κράτους. Θυμίζοντας τον θεσμό της αρχαίας αθηναϊκής χορηγίας και με ουσιαστική διαφορά από αυτήν τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της, οι Κεφαλλίνες ευεργέτες έγραψαν τη δική τους ιστορία στην μνήμη των συμπατριωτών τους και ευχήθηκαν να βρουν μιμητές. Είναι χαρακτηριστικό το τελευταίο, 54^ο άρθρο, της Διαθήκης του Μαρίνου Κοργιαλένειου:

«Και τέδος περαίνω την παρούσαν Διαθήκην μου δέγων ότι δεν είναι ο πόθος της υστεροφημίας, ο οποίος με ωδεί να συνάψω το όνομά μου μετά ποδών κληροδοτημάτων μου, αλλ' όπι πράττω τούτο, ίνα χρησιμεύση ως εδαιτήριον εις άδελφους, και διότι η επιθυμία μου και η διακαής μου ευχή είναι όπως και άδελφοί των εν Ελλάδι και εν τω εξωτερικώ συμπατριωτών μου μιμηθώσι το παράδειγμά μου και διά παρομοίων κληροδοτημάτων ευεργετήσωσιν εν τω μέλλοντι την προσφιδή ημών Πατρίδα».

Είναι επίσης άσκοπο και εκτός των ορίων του άρθρου αυτού η αναζήτηση ευθυνών από τις διαχειριστικές επιτροπές των Κληροδοτημάτων για την οικονομική έκπτωσή τους. Η δημιουργία μεγάλων περιουσιών απαιτεί, εκτός από οξύνοια, αδιάλειπτες και συντονισμένες ενέργειες επιδίωξης του κέρδους. Η οικονομική αδράνεια και στασιμότητα

των κληροδοτημένων κεφαλαίων σε συνδυασμό με πιθανές δυσμενείς συνθήκες γενικότερου χαρακτήρα στο διάβα του χρόνου έχουν επιφέρει τον μαρασμό των κληροδοτημάτων. Εξάλλου καμία περιουσία, όσο μεγάλη κι αν είναι, δεν αποτελεί απύθμενο πηγάδι.

Η εξέλιξη των κληροδοτημάτων, άρρηκτα συνδεδεμένη με τις πολιτικές, τις οικονομικές και τις κοινωνικές εξελίξεις της χώρας και συνυφασμένη με τις ιστορικές συγκυρίες, καταδεικνύει την ανάγκη παρέμβασης της πολιτείας για την διασφάλιση της λειτουργίας υποδομών – στην προκειμένη περίπτωση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων – όταν πλέον το ορισθέν για αυτές Κληροδότημα καθίσταται αδύναμο να συνεχίσει την πορεία του. Η υπαγωγή στο Δημόσιο των σχολείων που δημιουργήθηκαν από τους Κεφαλονίτες ευεργέτες και η σολομώντεια λύση που προκρίθηκε για την Κοργιαλένιο Βιβλιοθήκη, ήταν οι πλέον ενδεδειγμένες κινήσεις του κράτους, προκειμένου το κοινωνικό σύνολο να εξακολουθεί να απολαμβάνει την παιδεία, ακόμη κι αν θεωρείτο πολυτέλεια στους δύσκολους καιρούς του πολέμου, της μεταπολεμικής πενίας, της σεισμικής καταστροφής. Καθώς η παιδεία είναι δημόσιο αγαθό, πολλοί δεν επικροτούν την παρέμβαση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Πιθανόν να έχουν δίκιο. Σήμερα, όμως, 2021, δεν μπορεί να μην αισθάνεται κανείς πικρία βλέποντας στην Κεφαλονιά, την πατρίδα μεγάλων ευεργετών, σχολεία να στεγάζονται σε κοντέινερς 7 χρόνια μετά τους σεισμούς του 2014, όταν ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αι. ιδιώτες προίκισαν το νησί με διδακτήρια εξαιρετης αισθητικής και μεγάλης λειτουργικότητας.